

R-07-16

Turism och besöksnäring i Östhammars kommun

Slutförvaret i ett besöksperspektiv

Michael Arthursson, Dag Boman
Capire Consulting AB

Mars 2007

Svensk Kärnbränslehantering AB

Swedish Nuclear Fuel
and Waste Management Co

Box 5864

SE-102 40 Stockholm Sweden

Tel 08-459 84 00

+46 8 459 84 00

Fax 08-661 57 19

+46 8 661 57 19

ISSN 1402-3091

SKB Rapport R-07-16

Turism och besöksnäring i Östhammars kommun

Slutförvaret i ett besöksperspektiv

Michael Arthursson, Dag Boman
Capire Consulting AB

Mars 2007

Denna rapport har gjorts på uppdrag av SKB. Slutsatser och framförda åsikter i rapporten är författarnas egna och behöver nödvändigtvis inte sammanfalla med SKB:s.

En pdf-version av rapporten kan laddas ner från www.skb.se

Sammanfattning

Uppdraget

Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB), har uppdragit till Capire Consulting AB att genomföra en utredning om ett eventuellt slutförvar för använt kärnbränsle i Östhammars kommun, ur ett besöksperspektiv. Utredningen har genomförts inom ramen för programmet för att utreda samhällsfrågor i samband med platsundersökningen i Östhammars kommun

Studiens huvudsakliga syfte har varit att beskriva hur besöksnäringen i Östhammars kommun ser ut idag och vilka socioekonomiska effekter befintlig verksamhet har på turism och besöksnäring. Syftet har vidare varit att utforma koncept kring ett slutförvarssystem för att skapa en positiv påverkan på områdets image och därmed också besöksnäringen. Syfte och omfattning har lagts fast i dialog med en referensgrupp med representanter för Östhammars kommun och besöksnäringen i Östhammar. Utredningen har tagit hänsyn till generella slutsatser från tidigare genomförda utredningar om turism och besöksnäring.

Metod

Utredningsarbetet har bestått av en empirisk och en analytisk del. Den empiriska delen har omfattat studier av befintliga dokument om besöksnäringen i Östhammars kommun och generellt i Sverige och utlandet, omvärldsanalys samt intervjuer med företagare, representanter för kommunen, besöksnäringen i kommunen, Uppsalaregionen och grannkommuner samt den kärntekniska verksamheten. I den analytiska delen av arbetet har miniseminarier genomförts med representanter för kommun, region och besöksnäring i kommunen. En särskild referensgrupp som utsetts av kommunen och SKB har fortlöpande följt arbetet.

Resultat

Östhammars kommun är en betydande besökskommun i Uppsalaregionen, med över 900 000 gästnätter och dagbesökare per år. Besöksnäringen genererar 236 arbetstillfällen. Kommunen har många turistföretag, varav flertalet är relativt små. Kommunens huvudattraktioner samlas under koncepten ”Roslagen” och ”Vallonbruken”. Bägge tar fasta på kommunens natur och kulturhistoria. Kommunen arbetar även aktivt med olika kulturella evenemang för att attrahera besökare. Kommunens besöksnäring har både starka och svaga sidor. Bland styrkorna återfinns förutom nämnda kultur- och naturtillgångar närheten till Uppsala/Stockholm, ett stort fritidsboende samt att kommunen har smidiga och korta beslutsvägar. Bland svagheter kan räknas att besöksnäringen har ett lågt förädlingsvärde. Det finns brist på logimöjligheter och det finns önskemål om att tillgängligheten till Uppsala, Arlanda och Stockholm förbättras. En sammantagen bedömning är att Östhammars kommun har en tydlig utvecklingspotential inom besöksnäringen.

Den existerande kärntekniska verksamheten i kommunen genererar ungefär en femtedel av kommunens turismomsättning. Flertalet av kommunens turistföretag upplever att man drar nytta av verksamheten. Inga företag som intervjuats upplever att kärnteknikverksamheten är negativ för kommunens besöksnäring och har även positiva förväntningar på ett eventuellt slutförvar.

Om Östhammars kommun blir lokaliseringssort för slutförvaret kommer det att stärka förutsättningarna för att utveckla besöksnäringen i kommunen. Förvaret under ”normal drift” kan förväntas öka kommunens turismomsättning med ca fem procent. Därutöver kommer projektet under byggperioden skapa efterfrågan på utbyggd logi och annan service.

Med detta som utgångspunkt kommer slutförvarsprojektet att kunna bidra till att stärka kommunens besöksnäring och särskilt segmentet affärsbesökare. Bättre möjligheter skapas att utveckla paket som kombinerar affärsresande med olika fritidsaktiviteter. Kommunen kan redan idag påbörja en satsning för att utveckla affärsturismen. Dels handlar det om utveckling av konceptet ”*Business*”, som bland annat har som utgångspunkt att få fler övernattningsplatser i kommunen. Kommunen har även utomordentliga möjligheter att påbörja utvecklingen av konceptet ”*History*”. Utgångspunkten är att koppla ihop affärsbesökarna med den industrihistoria som finns i kommunen. För kommunen slutförvaret kommer det att skapa möjligheter att ytterligare stärka och utveckla dessa koncept.

En lokalisering av förvaret till Östhammars kommun kan även ge avstamp för ytterligare koncept. Konceptet ”*Science*” har som utgångspunkt att koppla ihop slutförvaret med forskning och teknologisk utveckling i ett större perspektiv. Kompletterande satsningar inom FoU kan bidra till att skapa ett starkt vetenskapligt resmål i Östhammars kommun i samspel med Uppsalaregionen, inte minst Uppsala Universitet. I konceptet ”*Family*” utvecklas attraktioner som är förankrade i högteknologi, geologi och historia för allmänheten. Ett möjligt innehåll i konceptet är att utveckla en temapark t ex ”*Mother Earth*” eller en Geopark.

Innehåll

1	Introduktion	7
1.1	Östhammars kommun	7
1.2	Generella förutsättningar för besöksnäringen	8
1.3	Trender i besöksnäringen	9
2	Genomförande	11
2.1	Övergripande	11
2.2	Förberedelser	12
2.3	Datainsamling	12
2.4	Analys	12
3	Resultat	13
3.1	Turism i Östhammars kommun	13
3.2	Besöksnäringen och den kärntekniska verksamheten	19
3.3	Slutförvaret som möjlighet	21
3.4	Andra erfarenheter	22
3.5	Möjliga koncept	23
3.6	Utvecklingsområden och strategiska aktörer	27
4	Summary (English)	29
	Referenser	31

1 Introduktion

Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) undersöker för närvarande möjligheterna att förlägga slutförvaret för använt kärnbränsle vid Forsmark i Östhammars kommun. Omfattande borrhningar och andra undersökningar görs för att utvärdera berggrundens egenskaper och platsens lämplighet i övrigt. Motsvarande undersökningar görs vid Simpevarp i Oskarshamns kommun. Avsikten är att efter en samlad utvärdering välja en av dessa alternativa lokaliseringar för slutförvaret.

Vid sidan om de tekniska och miljömässiga aspekterna studeras även samhällsfrågor kopplade till en eventuell slutförvarsetablering i kommunen. Vilka frågor som är relevanta i detta sammanhang och hur de bör angripas beror till stor del på ur vems perspektiv projektet betraktas. Avsikten är därför att belysa samhällsfrågorna ur såväl SKB:s eget som lokalsamhällets perspektiv. Det utredningsprogram som initierats har av det skälet tagits i samarbete med Östhammars kommun.

Ett antal rapporter som belyser förutsättningarna för Östhammars kommun har tagits fram. Under 2005 utarbetades dels en nulägesanalys för Östhammars kommun, dels en analys av utvecklingsmöjligheter för kommunen. Under 2006 har en rapport utarbetats om hur byggandet av F3 och O3 påverkade Oskarshamns och Östhammars kommuner under byggprocessen och efteråt. Hösten 2006 slutfördes också en undersökning av Östhammars kommuns image.

Denna rapport fokuserar på turism och besöksnäring i Östhammars kommun. Rapporten ger en beskrivning och analys av besöksnäringen i Östhammars kommun idag och en analys av vilka socio-ekonomiska effekter befintlig verksamhet har på turism och besöksnäring. I rapporten finns förslag till koncept kring ett slutförvarssystem för att skapa en positiv påverkan på områdets image och därmed också besöksnäringen. Ett antal av de rapporter som tidigare utarbetats inom ramen för utredningsprogrammet har utgjort underlag för denna rapport.

1.1 Östhammars kommun

Östhammars kommun är en medelstor svensk kommun i nordöstra Uppland med knappt 21 500 invånare¹. Ytmässigt är Östhammars kommun med sina 2 790 kvadratkilometer en av de största kommunerna i Mälardalen. Kommunen bildades år 1974 genom att dåvarande Östhammars och Dannemora kommuner samt en del av Olands kommun slogs samman. Kommunen är utpräglad flerkärnig, där ingen kommundel är dominerande.

Historiskt och näringspolitiskt har Östhammars kommun tre bakgrunder². Det ena är kustområdet i öster med fisket och sjöfarten, som därigenom utvecklat handels- och sjöfartsstäder. Det andra är den norduppländska järnhanteringen som redan på 1400-talet började utvecklas med malmen i Dannemora som bas. Den tredje är jordbruket som i större skala förekommer i Alunda- och Hökhuvudstrakten.

Inom kommunen har ett arbete skett med ett strategidokument kallat "Framtidsbild 2010" där riktlinjerna dragits upp för kommunens utveckling de närmaste åren³. Den övergripande målbilden i strategidokumentet är att Östhammars kommun skall vara en attraktiv kommun som växer i termer av befolkning och sysselsättningstillfällen. Kommunen ska ha en stabil ekonomi,

¹ /SCB 2006/, befolkningsstatistik, november 2006.

² www.osthammar.se.

³ SKB: Nulägesanalys av Östhammars kommun, 2005.

hög utbildningsnivå samt präglas av social trygghet för kommuninvånarna. De främsta kvantifierade målsättningarna i Framtidsbild 2010 är att kommunen skall öka sin befolkning till 24 000 invånare år 2010 samt att antalet arbetstillfällen skall öka med 900, varav merparten i privat sektor⁴.

Enligt nulägesanalysen 2005 har kommunen ett *gynnsamt läge på flera sätt*. Befolkningen har ökat med över 20 % från början av 1970-talet till början av 1990-talet, vilket är dubbelt så mycket som riket i övrigt. 1990-talet förde dock med sig en nedgång i såväl befolkning som sysselsättning. Efter några svåra år har utvecklingen dock stabiliserats och framtidsutsikterna ter sig återigen lovande.

Sysselsättningsmöjligheterna i Östhammars kommun domineras av de tre stora arbetsgivarna kommunen, Sandvik Coromant och Forsmarks Kraftgrupp. Geografiskt har kommunen ett bra läge med närhet till Uppsala och Stockholmsregionen, Sveriges största och starkaste arbetsmarknadsregion.

De avgörande faktorerna för framgång i kommunens utvecklingsarbete och därigenom nulägesanalysens prioriterade områden är:

- Säkrad *återväxt inom den privata sektorn* är viktigt för att kommunen på längre sikt skall vara livskraftig och kunna upprätthålla en god servicenivå till medborgarna.
- Goda kommunikationer – framför allt *förbättrad vägförbindelse* mot Uppsala genom ombyggnad av väg 288.
- En väl fungerande *bostadsmarknad* – det behövs initiativ från kommunens sida för att få till stånd en ökad dynamik och nyproduktion på den lokala bostadsmarknaden.
- Hög attraktivitet genom *goda levnadsförhållanden* i kommunen – en attitydundersökning bland de egna invånarna ger relativt gynnsamt resultat.

Kommunens image

Under 2006 genomfördes en undersökning⁵ av Östhammars kommuns image bland regionerna Uppland (utom i Östhammars kommun och Norrtälje), Gävleborg, Västmanland och Stockholm. Resultaten visade att kunskapen om Östhammars kommun är låg bland de boende i närområdet. Attityderna till kommunen är mer positiva när det gäller turist och rekreationsrelaterade faktorer än arbetsrelaterade. Mest positiva attityder fanns bland boende i Uppsala län.

Få av de tillfrågade hade egna erfarenheter av Östhammars kommun. Kärnkraftverken hade ingen större negativ inverkan på planerade besök eller boende i Östhammars kommun, enligt undersökningen.

1.2 Generella förutsättningar för besöksnäringen

Den vedertagna definitionen av turism har ett brett perspektiv:

”Turism omfattar människors aktiviteter när de reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning för kortare tid än ett år för fritid, affärer eller andra syften”⁶.

I det följande används i första hand begreppet *besöksnäring*. Den innebörd som läggs i begreppet ansluter till ovanstående definition av turism.

⁴ Ibid.

⁵ Imageutredning Östhammars kommun, 2006.

⁶ Turistdelegationen /<http://www.nutek.se/sb/d/668/a/2578>.

Man brukar i anslutning till detta att tala om bland annat följande besökssyften:

- Fritid, rekreation och semester.
- Besök hos släkt eller vänner.
- Affärer eller uppdrag.
- Hälso- och friskvård.
- Övrigt.

På motsvarande sätt kan olika typer av besöksföretag ha en varierande exponering gentemot respektive typ av besöksgrupp. En viktig utgångspunkt är vidare att en stor del av besöken, är kopplat till individens nätverk – ekonomiskt eller socialt – och är inte påverkade av orten dragningskraft som sådan. Genom att differentiera mellan olika besökssyften, och olika delar av besöksindustrin är det möjligt att undersöka konsekvenser för olika logiformer och olika former för besökskonsumtion och besöksutgifter.

1.3 Trender i besöksnäringen

Besöksnäringen är känslig för trender. Det avspeglar t ex intresset för olika besöksmål. Enligt turistdelegationens undersökningar har de svenska besöksmålen haft en lång positiv trend, men trenden varierar för olika kategorier.

Under åren 1998–2003 minskade besökarna till museer, parker och konst, medan särskilt ”Aktiviteter” med en ökning om 25 %, men även ”Natur” och Hantverk/Industri (+ 10 %) upplevt ett växande intresse⁷

I Uppsala stads och Uppsala Regionförbunds rapporter pekas på några allmänna trender avseende resandet, bland annat⁸:

- Resenärerna gör fler resor – men är borta kortare tid.
- Det finns fler motiv för resande, t ex affärsrelaterat resande kombineras med fritidsaktiviteter.
- Högre kvalitet till allt lägre priser efterfrågas – behovet av komfort och värdeinnehåll i produkten ökar.
- Efterfrågan på paket ökar ytterligare – dock så att de är flexibla och individanpassade.
- Intresset ökar för oförstörd natur och miljö, vilket resulterar i ökat resande till mindre kända destinationer.

Några av de viktigaste *motiven* för resor just nu enligt turismrapporterna om Uppsala län är strävan efter lugn och ro och hälsa och allmänt välbefinnande i miljöer med kvalitet, variation och ursprunglighet. Gemenskap med partner/familj är ett viktigt motiv, men många söker samtidigt exklusivitet i form av äventyr, fantasi, lyx och nöjen.

Generellt växer upplevelser växer som motiv. Hit hör kontakt med lokal befolkning liksom kultur, utbildning, sport och ett brett utbud av aktiviteter och evenemang som är viktiga dragplåster.

⁷ Besöksmål i Sverige – analys av attraktivitet och regional utveckling under åren 1998–2003, Turistdelegationen.

⁸ Analys av besöksnäringens nuläge och potential i Uppsala kommun och län, /Graffman 2005/.

2 Genomförande

2.1 Övergripande

Utgångspunkter för genomförandet har varit en nära samverkan med uppdragsgivaren och den referensgrupp som Östhammars kommun har satt samman.

Utredningen har genomförts under perioden oktober 2006–januari 2007.

Huvudfrågeställningarna har hanterats på följande sätt:

I. Hur ser besöksnäringen ut i Östhammars kommun i dag?

Beskrivningen av turismen och besöksnäringen i kommunen av idag har hanterats genom analys och sammanfattning av tillgänglig dokumentation. De huvudsakliga källorna är den besöksekonomiska statistik som kommunen förfogar över men även utredningar som belyser liknande frågeställningar i andra delar av landet.

Information har även inhämtats genom intervjuer. Frågan har kompletterats med analys av planer och prognoser av hur besöksnäringen förväntas utvecklas framöver.

II. Vilka socioekonomiska effekter har den befintliga kärntekniska verksamheten på turism och besöksnäring? Påverkar den befintliga verksamheten områdets image?

Redan idag finns en omfattande kärnteknisk verksamhet i Östhammars kommun. Frågan gäller vilka effekter verksamheten har på besöksnäringen idag, bl a hur många gästnätter som genereras och vilken sysselsättning detta skapar. Frågeställningen har även varit om besöksnäringen i kommunen och närområdet upplever att den kärntekniska verksamheten påverkar kommunens/områdets image och i så fall på vilket sätt.

Uppgiften har hanterats genom intervjuer med aktiva eller välinsatta i olika segment av besöksnäringen i Östhammars kommun, närliggande kommuner, FKA, Uppsala Tourism m fl samt genom studier och analys av relevant dokumentation. Underlaget från dessa intervjuer har bildat utgångspunkt för bedömningar och analys av vilken andel av den befintliga besöksströmmen som genereras av den kärntekniska verksamheten.

III. Vilka koncept kan utformas kring slutförvaret för att skapa en positiv påverkan på områdets image och därmed och besöksnäringen?

I uppdraget har ingått att lämna underlag för turistiska koncept kring slutförvaret. Koncepten utgår från regionen som ett attraktivt besöksområde och hur besöksnäringen generellt kan stimuleras. Viktiga utgångspunkter för koncepten har varit att de är förankrade, realistiska i sitt genomförande och inte inkräktar på slutförvarets egentliga funktion.

Denna uppgift har hanterats genom att ur det tidigare bakgrundsmaterialet beskriva några förslag till koncept som konsekvensbedömts tillsammans med referensgruppen och kommunledningen. Koncepten har utvecklats och belysts i förhållande till dagens läge, liksom de mål som kommun och besöksnäring har formulerat.

IV. Vilka är de generella slutsatserna från befintliga utredningarna kring turism och besöksnäring?

Det finns ett antal utredningar som genomförts inom ramen för förstudierna där olika turistiska frågor belysts. Det finns även utredningar där imagefrågorna har analyserats. Det är viktigt att ta tillvara slutsatserna från dessa utredningar och se var det kan finnas behov av framtida kompletteringar – när slutförvarsfrågan närmar sig beslut.

Denna frågeställning har hanterats genom sammanställning och analys av resultat och slutsatser från utredningarna. Detta har stämts av med uppdragsgivare och referensgrupp i Östhammars kommun. Relevanta delar från denna analys återfinns i denna rapport.

2.2 Förberedelser

I projektet genomfördes *startmöte* med uppdragsgivaren med behandling av förslag till projektplan, precisering av dokument som ska granskas, liksom intervjupersoner och huvudsakliga intervjufrågor samt former för samverkan och avstämningar mellan uppdragsgivare och konsulter.

Projektplanen har fastställts av uppdragsgivaren SKB efter godkännande av referensgruppen.

2.3 Datainsamling

Datainsamlingen skedde i huvudsak genom följande insatser:

- *Intervjuer med nyckelpersoner* omfattande centralt placerade personer i Östhammars kommun, turistföretagare samt andra nyckelpersoner i FKA, SKB, hos grannkommuner och i regionen.
- Kartläggning och analys av för granskningen *erforderliga dokument*, bl a de utredningar som gjorts lokalt och regionalt, kommunens mål och de utredningar som belyser liknande frågeställningar på andra ställen. Granskningen av de aktuella utredningarna kompletteras genom kontakter med nationella aktörer och research via Internet.

2.4 Analys

Analysen har genomförts i följande steg:

- Ett *möte med referensgruppen* efter de inledande intervjuerna och dokumentgenomgången. Syftet var a) att verifiera och fördjupa bilden av nuläge och målsättning, b) att utmejsla och diskutera några scenarios över hur den aktuella frågan kan tänkas påverka olika segment av besökare och besöksnäring och c) identifiera intervjupersoner som representerar olika delar av besöksspektret lokalt/regionalt.
- Sammanställning av ett *diskussionsunderlag* som visar
 - Hur besöksnäringen ser ut idag i Östhammars kommun.
 - Kommunens mål för besöksnäringen.
 - Sammanfattning och slutsatser från tidigare utredningar.
 - Preliminär analys av socioekonomiska effekter.
 - Utgångspunkter för koncept sett i ljuset av kommunens mål för besöksnäringen.
- Genomförande av ett *Miniseminarium* med referensgruppen som förstärktes med representanter från kommunledning och regionförbund. Målet var att identifiera och analysera olika möjliga "koncept".
- Framtagande av *förslag* till slutrapport med slutsatserna vid miniseminarier som en utgångspunkt.

3 Resultat

3.1 Turism i Östhammars kommun

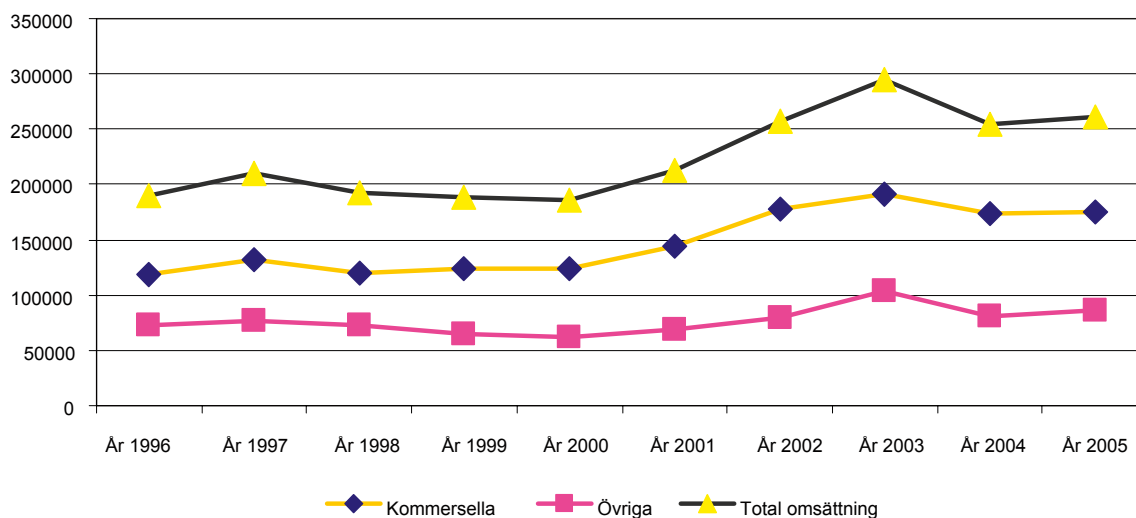
Antal besökare

År 2005 hade Östhammars kommun 270 000⁹ kommersiella övernattningar och därutöver drygt 400 000 övernattningar i fritidshus samt hos släktingar, vänner, vild camping m m. Dagbesöken och genomfartsresenärerna utgjorde drygt 230 000. Inalles hade Östhammars kommun således över 900 000 övernattningar och besök under 2005.

Turismomsättning 1996–2005

2005 omsatte rese- och turistindustrin 261 miljoner kronor i Östhammars kommun. Besöksnäringen i Östhammars kommun är beroende av väder och vind och kan därför variera från år till år. Långsiktigt är dock turismomsättningen i kommunen uppåtgående vilket visas i nedanstående diagram.

Hur turismomsättningen fördelas mellan olika segment av turistbranschen framgår av nedanstående tabell.

Figur 3-1. Besöksnäringens omsättning i Östhammars kommun, totalt och för kommersiell och övrig kategori 1996–2005^{10,11}.

⁹ Siffran för kommersiella övernattningar enligt TEM ® är 297 000, men här har sk fri camping och övriga övernattningar räknats bort för jämförbarhetens skull.

¹⁰ Källa TEM® 2005.

¹¹ Forsmarks paviljong finns med i statistiken från år 2003.

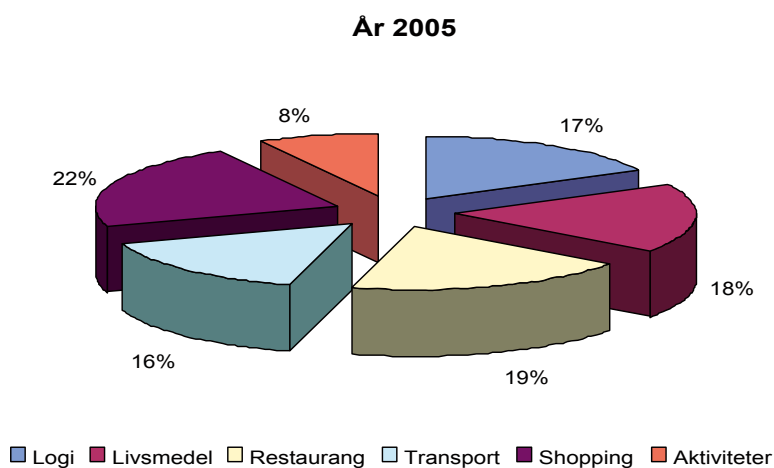
Tabellen visar att två av tre turismkronor spenderas inom den kommersiella sektorn. Antalet besökare är det omvända. Två av tre besökare hör till sektorn övrigt, dvs bor i egen stuga, hos släkt och vänner eller campar/vistas i naturen eller i båten.

”Fritidshus” och ”Dagbesök” är de största enskilda besökskategorierna sett till omsättningen med ”Camping” och ”Vandrarhem” på delad tredjeplats.

Turismen som näringsgren spänner över flera branscher. Det finns även statistik på hur omsättningen fördelar sig mellan dessa (se nedanstående diagram – ”Turismkronan”).

Tabell 3-1. Turismomsättning totalt och per kategori 2005¹².

	Tusen kronor	Procent
Hotell	30 787	12 %
Stugby	6 208	2 %
Stuga/rum	5 485	2 %
Camping	34 843	13 %
Fri camping	4 209	2 %
Vandrarhem	34 770	13 %
Grupplagi	5 100	2 %
Fritidsbåt	9 229	4 %
Övrig	720	0 %
Dagbesök	43 348	17 %
Fritidshus	43 531	17 %
Släkt/vänner	25 825	10 %
Genomfarande	16 787	6 %
Totalt	260 842	100 %

Figur 3-2. "Turismkronan" – Omsättningen fördelad på branscher 2005¹³

¹² Källa TEM® 2005.

¹³ Källa TEM® 2005.

Turismkronan fördelas relativt lika mellan logi 17 %, livsmedel 18 %, transport 16 %, restaurang 19 % och shopping 22 %. ”Aktiviteter” står för 8 % av turismkronan i Östhammars kommun.

I nedanstående tabell har gjorts en specialanalys av TEM ® 2005. Analysen visar hur många besökare, total omsättning, omsättning per dag/natt samt skapade jobb som genererats inom olika kategorier övernattande respektive dagbesökare samt kommersiella respektive icke kommersiella besöksformer.

Av tabellen framgår att kommunens besökare 2005 i snitt spenderade 287 kronor per besöksdag/natt. Motsvarande genomsnitt för Uppsala län var år 2004 401 kronor och för Uppsala kommun 784 kronor. Rikssnittet var 667 kronor under 2004.

I den kommersiella delen av turistnäringen omsätts 431 kronor per besöksdag i Östhammars kommun mot 184 kronor i den icke kommersiella besöksverksamheten. Rikssiffran för affärsresenärer var år 2004 1 008 kronor och för Uppsala kommun 1 086 kronor. Högst förädlingsvärde skapas av affärsresenärer som övernattar i Östhammars kommun, eller 709 kronor per dygn i genomsnitt. De affärsresenärer som deltar i konferens och bor på hotell spenderade år 2005 drygt 1 500 kronor per gästnatt.

Baserat på denna analys kan man se att 148 (63 %) av de arbetstillfällena som besöksnäringen skapar i kommunen skapas av de kommersiellt verksamma turistföretagen.

Enligt turismundersökningen år 2005 om Östhammars kommun genererade turismen 237 årsarbetstillfällen. Skatteintäkterna till kommunerna var 22 miljoner kronor, varav 10 miljoner genererades från turistföretagen. Hotellens kapacitetsutnyttjande är 100 dagar per år.

Sammanfattningsvis har turismen i kommunen ett relativt lågt förädlingsvärde, dvs besökarna spenderar relativt lite pengar under sina besök och relativt få övernattar. Även Uppsala kommun ligger relativt lågt för en stad i sin storleksordning.

Tabell 3-2. Omsättning per besöksdygn i olika besökssegment, Östhammars kommun 2005.

Omsättning per besöksdygn Östhammars kommun 2005.				
Omsättning kommersiell besöksverksamhet.				
	Totalt antal besökare	Total spendering tkr	Spendering per dag	Genererade jobb
Dagresenärer	145 092	43 348	299	39
Övernattande	237 435	121 402	511	109
”Affärs” -natt	89 964	63 818	709	57
”Privat” -natt	147 472	57 584	390	52
”Affärs” - tot	126 237	74 655	591	67
”Privat” - tot	256 291	90 095	352	81
Gästdag o. natt - totalt	382 527	164 750	431	148
Övrig besöksverksamhet				
Båt, fritidshus, släkt/vänner, genomfart	528 895	97 092	184	87
All besöksverksamhet	911 422	261 842	287	236

Turismen i en nationell jämförelse

Östhammars kommun är en stor besökskommun i Uppsala län och står för 30 % av länets alla kommersiella övernattningsnätter. Då hör det till bilden att mer än hälften av kommunens siffror utgörs av övernattningsnätter i fritidsbåtar (gästhamnar) och camping. Uppsala län hade knappt en miljon kommersiella övernattningsnätter, vilket är något färre än Gävleborg, och intar 14:e platsen bland de svenska länen. En skillnad är dock att Gävleborg har både sommar- och vintersäsong, medan turistsäsongen i Östhammar är begränsad till sommaren. Vid sidan av Stockholmsregionen har även övriga län i Mälardalen relativt blygsamma besöksiffror i ett riksperspektiv.¹⁴

Turismen är ojämnt fördelad i landet. Flest övernattningsnätter görs i de tre storstadslänen och i Dalarna. Många gäster har även Kalmar län och Halland med över två miljoner övernattningsnätter.

I en nationell jämförelse har Östhammars kommun relativt många besökare per capita, men relativt låg omsättning. Omsättningsmässigt tillhör Östhammars kommun gruppen mediankommuner. Ungefär hälften av landets kommuner har en högre omsättning per capita och hälften har en lägre omsättning. Rese- och turistbranschen omsätter ca 20 000 kronor per capita i Sverige jämfört med 12 000 kronor per östhammarsbo.

Totalt omsatte turismen i Sverige 172,3 miljarder kronor år 2005 och svarade för 126 827 sysselsatta. Turismen står för 2,58 % av Sveriges totala BNP.¹⁵ 2005 beskrivs som ett rekordår med nästan 45 miljoner kommersiella övernattningsnätter.

Turistdelegationen noterar i en analys av besöksmål i Sverige att Östhammars kommun har många besöksmål i förhållande till befolkningstätheten, men relativt få besökare i relation till antalet besöksmål.¹⁶

Nyckelfrågor för besöksnäringen i Östhammars kommun

Besöksnäringen i Östhammars kommun har en prioriterad status. Kommunen har i sin vision sedan länge haft målet att öka antalet arbetstillfällen inom turismnäringen.

Satsningarna på besöksnäringen har flera huvudfokus, varav Roslagen, Vallonbruken och kulturella evenemang är några av de viktigaste.

Roslagen

Östhammars kommun samarbetar med Norrtälje, Vaxholm och Österåkers kommuner i turistfrågor under varumärket ”Roslagen”. Kommunerna har en gemensam webb-plats www.roslagen.se.

Samarbetet som främst är inriktat mot gemensam marknadsföring omfattar en rad olika attraktioner såsom småstäderna, skärgården, bruksmiljöerna, museer, konst och evenemang.

Figur 3-3. Turistsamarbetet Roslagens logotyp.

¹⁴ Inkvarteringsstatistik för Sverige 2005, /Sveriges officiella statistik 2005/, statistiska meddelanden NV 41 SM0605.

¹⁵ Fakta om svensk turism, 2006 års upplaga, /Nutek 2006/, mars 2006.

¹⁶ Besöksmål i Sverige – analys av attraktivitet och regional utveckling under åren 1998–2003, /Turistdelegationen 2005/.

Vallonbruken

I Uppland finns det mer än 30 vallonbruk. I dag bedrivs det besöksverksamhet i ca 20 av dessa. Sex av dessa finns i Östhammars kommun; Dannemora, Österbybruk, Gimo, Harg, Forsmark och Berkinge.

Arbetet med vallonbruken samordnas av föreningen Vallonbruk i Uppland. Föreningen verkar med stöd från företag, regionförbundet i Uppsala län, kommuner, hembygdsföreningar och privatpersoner. Föreningen kan bland annat förmedla guidade visningar, logi måltider och olika paket. Mer information finns på föreningens hemsida www.vallonbruken.nu.

Kulturella satsningar

Det anordnas ett stort antal kulturella evenemang i Östhammars kommun, framför allt under sommarhalvåret. Exempel på detta under 2007 är Östhammars musikvecka, nyckelharpsstämma i Österbybruk och badorts dagar i Öregrund.

Dominans av små företag

Besöksnäringen i kommunen domineras med få undantag av relativt små företag. Det gäller både logi, restaurang och transporter.

Många ideella aktörer är verksamma inom besöksnäringen, t ex vid Vallonbruken.

Turismfrågorna på regional nivå

Under senare år har turismfrågorna lyfts på länsnivå. I Uppsala läns regionala utvecklingsprogram¹⁷ finns turismfrågorna med i två strategier. Regionen har bland annat för avsikt att utveckla attraktiva boendemiljöer och goda livsvillkor. Det ska bland annat tacklas med ett program för landsbygdsutveckling som ska formulera de utvecklingsmöjligheter som finns inom områden som turism och upplevelsenärningar.

I programmet ingår också strategin att synliggöra länet internt och externt. Här lyfts besöksnäringen fram. Det påpekas att det är nödvändigt med en tydlig vision och ett offentligt engagemang i samarbete med alla de som är engagerade i turismens utveckling.

Uppsala kommun och Regionförbundet har antagit ett program för utveckling av besöksnäringen i Uppsalaregionen.¹⁸ Målet är satt att Uppsala län ska bli en av de sju mest besökta regionerna i Sverige och ha den snabbaste besöksutvecklingen i landet.

- Antalet utländska turister ska ha ökat med 20 %.
- Små entreprenörer med helårssysselsättning och lönsamhet ska ha fördubblats i antal.
- Uppsala kommun ska vara en av Sveriges fyra största destinationsstäder och vara rankad som allra bästa kongresstad.

VALLONBRUK I UPPLAND

Figur 3-4. Vallonbruk Upplands Logotyp.

¹⁷ Uppländsk drivkraft, Regional utvecklingsprogram för Uppsala län, /Regionförbundet Uppsala län 2006/.

¹⁸ Tillsammans mot elitserien, Utveckling av besöksnäringen i Uppsalaregionen, Uppsala kommun, /Regionförbundet Uppsala län 2006/, februari 2006.

Basen för det regionala turistsamarbetet i Uppsala län:

- Fem profilområden, två av dem är Roslagen och Vallonbruken
- Uppsala kommun och Regionförbundet har tagit fram en gemensam strategi
- Turismen lyfts som en strategisk fråga i Regionförbundets regionala utvecklingsprogram
- Uppsala Tourism är i hög grad orienterat mot Uppsala kommun

Figur 3-5. Uppsala läns fem profilområden inom besöksnäringen.

Uppsala Tourism är ett redskap för att uppnå målen i satsningen. Uppsala kommun kommer att gå in som majoritetsägare i bolaget. Dessutom får Uppsala Tourism en trettioprocentig ökning av anslagen från Uppsala kommun för den närmaste fyraårsperioden, från och med hösten 2006.¹⁹

Styrkor och förbättringsområden för turismen i Östhammars kommun

Utredningen har bekräftat att besöksnäringen i Östhammars kommun har en stor utvecklingspotential och flera styrkor, men att det även finns svagheter som behöver fokuseras i ett fortsatt utvecklingsarbete.

Några styrkor och förbättringsområden som identifierats under arbetets gång framgår i nedanstående tabell.

Tabell 3-3. Besöksnäringen i Östhammars kommun. Styrkor och förbättringsområden.

Styrkor	Förbättringsområden
Närhet till Uppsala och Stockholm – stor turistmarknad med internationell potential	Kommunen har relativt höga besöksiffror men ett lågt förädlingsvärde
Roslagen starkt turistiskt varumärke med många besökare	Brist på bra logi och konferens
Vackra lägen – tyst och orört. Förutsättningar för friluftsturism	Brist på turistisk "spjutspets"
Vallonbruken – Industrihistoria	Skärgård utan båttrafik
Fritidsboende som bas för turism	Tillgängligheten till kommunen
Öregrund "partystad" på sommaren	Vintersäsongen
Smidiga lokala kontakter i kommunen	Kärnkraft inte självklart positiv för samverkanspartners

¹⁹ /Uppsala Tourism 2006/ nyhetsbrev september 2006.

Ett av de centrala fortsatta utvecklingsbehoven som betonas är att höja besöksnäringens förädlingsvärde, bland genom utökade och uppgraderade logimöjligheter, ökade konferensmöjligheter, genom handel och evenemang inte minst inom det kulturella området. En strategiskt intressant grupp är affärsresenärerna. Kommunen har flera framstående verkstadsindustrier. Gruvdriften i Dannemora kommer troligen att återupptas inom de närmaste åren. Tillsammans med den kärntekniska verksamheten är dessa viktiga motorer för en fortsatt tillväxt av affärsturismen.

Många efterlyser bättre kommunikationer genom bättre tillgänglighet på de dominerande vägarna, men även genom samarbete med skärgårdstrafiken i Stockholms län.

Många lyfter fram att besöksnäringen i kommunen behöver en starkare spjutspets.

3.2 Besöksnäringen och den kärntekniska verksamheten

Pågående kärnteknisk verksamhet

Kärnkraftverket i Forsmark består av tre kraftblock som producerar ca en sjättedel av Sveriges hela elproduktion. Den första reaktorn togs i drift 1980, den andra startade 1981 och den tredje 1985. Ägare är Forsmarks Kraftgrupp AB (FKA).

Förutom kraftverket finns slutförvaret för låg- och medelaktivt avfall (SFR) samt en biologisk testsjö. FKA sköter driften av SFR på uppdrag av SKB. Lagret togs i drift 1988. I Forsmark finns även en gymnasiefriskola med riksintag.

SKB:s platsundersökning för slutförvaret har pågått sedan 2001.

Forsmarks Kraftgrupp AB har 770 anställda och omsätter årligen nära fem miljarder kronor. SKB:s verksamhet i Östhammars kommun har 15 anställda.

Forsmark som besöksmotor

De kärntekniska verksamheterna är en betydande besöksmotor i kommunen. Bland besökarna återfinns ett flertal besökskategorier:

- Affärsbesökare av många olika slag, ingenjörer, tekniker, säkerhetsfolk, management, myndigheter m m.
- Leverantörer av varor och tjänster.
- Allmänheten.
- Elever och personal till skolan.
- Personal som deltar i den årliga revisionen.

Bland besökarna finns många utländska gäster.

Från FKA kalkylerar man med ca 15 000–16 000 besökare per år som kommer som privatpersoner/turister. Många deltar i de bussturer och arrangemang som FKA svarar för. Därutöver tar verksamheten emot 4 000–5 000 besök, som kategoriseras som affärsbesök. Det gamla bruket, som är en attraktion i sig, räknar in ca 10 000 besökare varje år.

Totalt administrerar FKA 40 000–50 000 gästnätter per år. Den årliga revisionen varierar i omfattning från ett år till ett annat. Normalt handlar det om 1 000–2 000 personer. Vissa av dessa stannar en kortare tid, ca en vecka, medan andra stannar så länge som 30–40 dygn. Revisionen beräknas generera mellan 10 000–25 000 gästnätter. Ett större antal av dessa hyses in i det boendeområde som kallas ”Paviljongen”, men en stor del är även boende hos kommunens vandrarhem, stugbyar, hotell, campingplatser och campingstugor m m. Paviljongen har 650 bäddar.

Betydelse för turistföretagen

Vid genomförda intervjuer har det framgått att en stor andel av kommunens turistföretagare har kunder som genereras av industriverksamheten i Forsmark. Företag både nära och på längre distans drar nytta av FKA/SKB. Alla de intervjuade, vilket även omfattar företag på relativt långt avstånd från Forsmark, t ex i skärgården, skattar att verksamheten genererar 10 % eller mer av den årliga omsättningen. För företag i Forsmarks omedelbara närhet är andelen nära 100 %, genom externa besök, konferenser, måltider och annan besöksverksamhet.

Turistföretag på distans räknar även anställda vid FKA/SKB som en viktig inkomstkälla, men får även beställningar som gäller möten, konferenser och kundaktiviteter.

Effekter för sysselsättning och ekonomi

Det saknas konkreta uppgifter som skulle göra det möjligt att exakt beräkna vilken effekt de kärntekniska verksamheterna har ekonomiskt och sysselsättningsmässigt i kommunen.

I stället har gjorts en försiktig skattning baserat på den besöksstatistik som finns i Forsmark samt de bedömningar som gjorts av intervjuade företagare och andra.

Med hjälp av dessa uppgifter har den ”marknadsandel” som den kärntekniska verksamheten har i olika besökssegment beräknats. Begreppet *besöksdagar* i nedanstående tabell omfattar övernattning men även dagbesök. I beräkningen tillämpas genomsnittliga siffror för omsättning i respektive segment.

Ovanstående analys ger vid handen att FKA och SKB genererar 44–50 miljoner kronor i omsättning i turistföretag i kommunen. Det motsvarar 17–19 % av hela näringen. Antal årsarbetstillfällen som skapas i turistverksamhet av den kärntekniska verksamheten är drygt 40 stycken.

I den TEM® analys som gjordes 2005 framgår att ringverkningseffekterna av turistbranschen är betydande. Om ringverkningseffekten tas med leder den kärntekniska verksamheten till att det totalt skapas mellan 80 och 90 årsarbeten i kommunen.

Tabell 3-4. Uppskattning av besöksdagar, omsättning samt arbetstillfällen som genereras av den kärntekniska verksamheten 2005.

	Besöksdagar	Omsättning	Arbetstillfällen
Hotell & konferens Marknadsandel (20–30%)	5 000–7 000	6–9 mnkr	
Övrig logi Marknadsandel (5-10%)	8 000–10 000	5–6 mnkr	
Forsmarks paviljong	41 000	30 mnkr	
Dagbesökare Marknadsandel (7-10%)	10 000–15 000	3–5 mnkr	
Totalt	60 000–70 000	44–50 mnkr	40–45
<i>Inkl. ringverkningseffekt</i>		<i>100–120 mnkr</i>	<i>80–90</i>

3.3 Slutförvaret som möjlighet

Ett syfte med denna utredning har varit att synliggöra hur ett eventuellt slutförvar kan tas tillvara i kommunens arbete med att utveckla sin besöksnäring.

Slutförvaret är föremål för en mycket omfattande beredning. Arbetet med provtagningar och forskning kommer att pågå ytterligare två år innan SKB har underlag att bedöma vilken av de två orterna – Forsmark eller Oskarshamn – som har de bästa geologiska förutsättningarna för slutförvaret. SKB beräknar att lämna ansökan om placering av slutförvaret år 2009, därefter vidtar tillståndsprövning av frågan. Beslut av regeringen tas tidigast 2011. Lokaliseringen förutsätter även ett positivt kommunalt beslut. Byggnadsperioden kommer därefter att pågå under flera år och vara klart först under den senare hälften av 2010-talet. År 2060 beräknas driften vara avslutad och förvaret kan då tillslutas.

Slutförvarsprojektet kan förväntas påverka Östhammars kommuns turistiska förutsättningar på många sätt:

- Ökad massmedial uppmärksamhet.
- Omfattande aktivitet under byggperioden.
- Besöksström under driftsperioden.

Från SKB görs bedömningen att slutförvaret i ”normal” drift kan komma att fördubbla antalet besökare till Forsmarks kärntekniska verksamheter. SKB:s bedömning grundas bland annat på att den teknik som planeras kommer att ådra sig ett intresse, inte minst internationellt.

Vid ett försiktigt antagande genererar detta ytterligare 20 000 övernattningar/besöksdagar i kommunen per år. Det ekonomiska värdet av dessa besök uppgår till 10–12 miljoner kronor per år, vilket skapar ca 10 nya årsarbeten i kommunen (se tabell 3-5).

Effekter under byggperioden ingår inte i ovanstående kalkyl, men de har sannolikt stor relevans för besöksnäringen. Besökstalen under bygget av slutförvaret kommer att vara betydande. ”Besökarna” under byggfasen kommer även att representera ett brett spektrum av affärsresenärer (allt från hantverkare till management och internationella besökare). Dessa kommer att generera stor efterfrågan på logi, måltider, resor och fritidsaktiviteter. Det skapar utomordentliga möjligheter att utveckla turistnäringen strukturellt i kommunen.

Ett byggprojekt av detta slag kommer även att leda till inflyttning av nya familjer till kommunen och ökad efterfrågan på bostäder och bostadsmark. Kommunen har tidigare erfarenheter från en sådan process från de år när kärnkraftverken byggdes under 1970- och 1980-talen.

En omständighet, som även den kan komma att få stor betydelse, är att Forsmarkspaviljongen med 650 bäddar kommer att få rivras och omlokaliseras om slutförvaret placeras i Forsmark.

Tabell 3-5. Uppskattning av ekonomiska och sysselsättningseffekter av slutförvaret i Östhammars kommun.

20 000 nya besöksdygn varav 15 000 är affärsbesökare och 5 000 är privatbesökare genererar:

- Ca 10–12 miljoner kronor i omsättning i besöksnäringen, vilket motsvarar en ökning med ca 5 % av hela östhammarsturismen.
- 9–11 arbetstillfällen i besöksnäringen.
- Inräknas ringverkningseffekten fördubblas dessa tal.

Kalkylen baseras på att:

1. Den ökande resandeströmmen kan tas emot.
 2. Att besökarna i genomsnitt spenderar lika mycket per person som idag.
-

Attityder

Bland näringsidkarna inom besöksnäringen i Östhammars kommun ses den kärntekniska verksamheten, inklusive slutförvaret, som en möjlighet för besöksnäringen – inte som ett hot.

3.4 Andra erfarenheter

I detta avsnitt görs en översiktlig jämförelse med kärntekniska verksamheter i Sellafield och Oskarshamn. Notera att verksamheten i Sellafield är av en annan sort och bedrivs i en helt annan skala än ett eventuellt slutförvar i Forsmark.

Sellafield i Storbritannien

Sellafield kärnkraft finns i Cumbria i Storbritannien. Där har man noterat att antalet direkt anställda i kärnkraftsverksamheten kan komma att minska, men att det föreligger stora möjligheter för ekonomisk utveckling i olika typer av samarbeten och avknoppningar. En plan under namnet Sellafield Socio-Economic Plan 2006/07 här därför tagits fram som en bas för samarbete mellan British Nuclear Group och lokala och regionala myndigheter.²⁰

Planen tar fasta på följande strategier:

1. Utbildning och kompetens.
2. Entreprenörskap.
3. Diversifiering av den lokala ekonomin.
4. Tillskapande av en nukleär företagszon.

Konkret siktar man bland annat på att utveckla en kompetent arbetskraft och företag som erbjuder insatser inom miljöreningsområdet.

I konceptet spelar områdets besökscenter en viktig roll. Besökscentret hade 2005 90 000 besökare. Besökscentret har sedan länge ett omfattande samarbete med grundskolorna i nordvästra England. Det man tänker sig nu är:

- En mötesplats för finansmarknad och nyföretagande, bland annat en s k företagsinkubator, och marknadsföring.
- Utveckling av samarbete inom utbildning med fokus på folkhälsa och säkerhet och utveckling av samarbetet med kärnteknologiforskningen i Manchester.
- Satsning på turism och kulturarv.
- Konst och kultur, genom att besökscentret upplåts för konst- och kulturevenemang.

Oskarshamn

Inom ramen för arbetet med slutförvaret har en utredning gjorts av turism och image kopplats till ett eventuellt slutförvar i Oskarshamns kommun. Den kartläggning som gjorts visar att tjänsteresandet till Oskarshamn har utvecklats starkare än riksgenomsnittet under en tjuugoårsperiod, till en del beroende på resande som Oskarshamns kraftgrupp (OKG) och SKB genererat²¹.

Oskarshamns image i ett nationellt perspektiv präglas dels av den kärntekniska verksamheten, dels det kustbaserade läget. Att kommunens namn och image är nära kopplad till kärnteknisk verksamhet utgör en klar skillnad mot förutsättningarna för Östhammars kommun.

²⁰ Sellafield Socio-Economic Plan, /British Nuclear Group 2006/, 22nd May 2006.

²¹ Turism och image, slutförvar för utbränt kärnbränsle i Oskarshamn ur ett turist- och besöksnäringsperspektiv, Maj 2005.

Det koncept som fått störst uppslutning i Oskarshamn är ett större utvecklingsprojekt byggt på det kylvatten som genereras av kärnkraftverket i Simpevarp. Idén är att med hjälp av kylvattnet bygga upp en internationellt unik spa- och akvarieanläggning med olika klimatzoner. Utvecklingsprojektet gäller såväl med som utan ett slutförvar.

3.5 Möjliga koncept

I detta avsnitt skissas på möjliga utvecklingskoncept för turism och besöksnäring i Östhammar kopplat till ett eventuellt framtida slutförvar. Koncepten har översiktligt diskuterats vid ett halvdagsseminarium med företrädare för bl a Östhammars kommun, besöksnäring och Regionförbundet Uppsala i december 2006.

Utgångspunkter

Några viktiga utgångspunkter för utvecklingen av koncept är de förutsättningar, dvs möjligheter och utvecklingsområden, som turism och besöksnäring i Östhammar har oavsett om slutförvaret kommer till stånd eller inte. Det handlar om det relativt gynnsamma geografiska läget, Roslagen och Vallonbruken som starka varumärken och förutsättningarna för friluftsturism. Det är viktigt att arbeta med ett antal av de förbättringsområden som identifierats, bl a bristen på bra logi- och konferensmöjligheter liksom tillgängligheten till kommunen.

Av särskilt intresse är det behov/den utvecklingspotential som identifierats när det gäller:

1. Affärsturism och ökat värdeinnehåll i produkten.
2. Turistiska lösningar som kombinerar affärsrelaterat resande med fritidsaktiviteter, bland annat i olika paket.

Dessa behov sammanfaller med de trender som identifierats för turismens utveckling under de senaste åren.

I arbetet med rapporten har behovet av en starkare ”spjutspets” för turismen i Östhammar lyfts fram vid ett flertal tillfällen. Det är angeläget att ta tillvara de erfarenheter som finns nationellt och internationellt om en satsning på en ny spjutspets för turismen ska genomföras.

Spektakulära, publika besöksanläggningar, med populärvetenskaplig anknytning, är en del i upplevelsetrenden. Målet för dessa anläggningar formuleras normalt i termer av att öka intresset för forskning och vetenskap hos den uppväxande generationen och att samtidigt skapa en turistisk attraktion för olika grupper av besökare²². Exempel på sådana anläggningar är EuroDisney utanför Paris, Heureka i Helsingfors, Tycho Brahe Planetarium i Köpenhamn och La Villette, Cite de Sciences et de l’industrie i Paris och Universeum i Göteborg.

Temaparker är ett intressant investeringsområde för platser och företag samt organisationer med intresse att synas. I de allra flesta fall handlar det om en kombination av populärvetenskaplig information och underhållning. I en motsvarande rapport som gjordes inför ett eventuellt slutförvar i Tierps kommun gjordes en analys av möjligheterna med en temapark och ett förslag till koncept ”*Mother Earth*” utarbetades²³.

Koncept med olika fokus och ambitionsnivå

I arbetet med denna rapport har flera olika koncept för turism och besöksnäring kopplat till ett slutförvar diskuterats. Dessa koncept står inte i motsatsställning till varandra, men har olika fokus och ambitionsnivå. Ett par av koncepten är fullt möjliga att förverkliga även utan ett slutförvar i Östhammars kommun.

²² Turism och besöksnäring i Tierp Hot och möjligheter med ett djupförvar av använt kärnbränsle.

²³ Turism och besöksnäring i Tierp Hot och möjligheter med ett djupförvar av använt kärnbränsle.

Integrerat turistkoncept	"History"	"Family"
Teknologibaserat koncept	"Business"	"Science"
	Lokalt fokus	Regionalt fokus

Figur 3-6. Möjliga koncept kopplade till slutförvaret.

Koncept "Business"

Utgångspunkt för koncept "Business" är fokus på den "kärnverksamhet" som utgörs av affärsresenärer till slutförvaret. Målgruppen är i första hand de besökare som kommer till slutförvaret i tjänsten – dvs affärsresenärer. Ett första mål med ett sådant koncept kan vara att "få en övernattnin g till i kommunen".

För att åstadkomma detta behövs erbjudanden som innehåller tydliga mervärden för besökarna. Paket kan skräddarsys som innehåller bl a bra boende, god mat, fiskemöjligheter, kulturella aktiviteter, golf och besök på Vallonbruken.

Kraven på kommun och besöksnäring för att förverkliga konceptet är att få en utbyggnad och förbättring av logimöjligheter till stånd, samt att utforma och marknadsföra attraktiva besökspaket.

En viktig fråga är hur detta koncept fungerar vintertid, då förutsättningarna för fiske, golf och annan friluftsturism inte är lika attraktiva.

Koncept "History"

Utgångspunkt för koncept "History" är att tydligt koppla ihop slutförvaret med den industrihistoria som finns i kommunen. Målgruppen kan, förutom affärsbesökarna till slutförvaret, omfatta andra intresserade av vetenskaplig och industrihistorisk utveckling. Ett mål för detta koncept kan vara att "göra Östhammar till ett nationellt industrihistoriskt spännande resmål".

För detta koncept kan mer ambitiösa besökspaket utvecklas som innehåller flerdagarsprogram med besök på slutförvar, Forsmark, Vallonbruk m m. Bra boende, god mat, intressanta föredragshållare och andra delar som föreslås i konceptet "Business" behöver utvecklas även för detta koncept.

Kraven på kommun och besöksnäring är något högre än för "Business-konceptet" när det gäller såväl sammansättning som marknadsföring av besökspaket för att detta koncept ska kunna förverkligas.

En viktig fråga som behöver undersökas är vilket intresse för aktiviteter kopplade till industrihistoria som finns hos besökarna till slutförvaret. En annan viktig fråga är kanaler för att nå andra potentiella besökare.

Koncept "Science"

Utgångspunkten för koncept "Science" är att koppla ihop slutförvaret med forskning och teknologisk utveckling i ett större perspektiv. Målgrupper kan förutom besökarna till slutförvaret vara personer som är engagerade inom relevant internationell FoU-verksamhet. Ett mål för konceptet kan vara att utveckla ett "attraktivt FoU-resmål i Östhammar-Uppsala-regionen".

För detta koncept kan paket utvecklas som innehåller flerdagarsprogram med besök på slutförvar enligt "Business" och "History"-koncepten, och dessutom aktiviteter kopplade till aktuell forskningsverksamhet i Uppsala och eventuellt Stockholm. Skräddarsydda program bör utvecklas för speciella besöksgrupper från olika företag, institutioner och länder/regioner/orter.

Kraven på kommun och besöksnäring i Östhammar är minst lika höga som i de två koncept som tidigare beskrivits. Dessutom krävs medverkan av ett antal regionala aktörer för att förverkliga konceptet: Regionförbundet Uppsala, Uppsala Tourism och forskningsinstitutioner i Uppsala.

En viktig fråga är vilka mervärden detta koncept medför för turismen Östhammar. Hur stor är risken att besökarna väljer att bo t ex i Uppsala?

Koncept "Family"

Utgångspunkten för koncept "Family" är att koppla ihop slutförvaret med attraktioner förankrade i högteknologi och historia. Målgrupper kan vara de som angivits för övriga koncept plus familjer både med anknytning till affärsresenärer till slutförvaret och i övrigt. För detta koncept kan målet sättas högre: "Sätta Östhammar på kartan nationellt och internationellt som ett spännande resmål".

Detta koncept bygger på att en temapark eller liknande anläggning byggs upp i anslutning till slutförvaret. Modell för detta kan vara den "Mother Earth" som skissats i motsvarande rapport för Tierp, eller en Geopark som anknyter till slutförvar, industrihistoria, natur och skärgård.

Detta koncept ställer höga krav såväl på kommun som på besöksnäring. En central fråga är vem eller vilka kan vara drivkrafter i en sådan utveckling. Finns det entreprenörer inom Östhammars kommun, eller behövs det personer/företag utifrån med kapital och kompetens?

Strategiska frågeställningar med anledning av koncepten

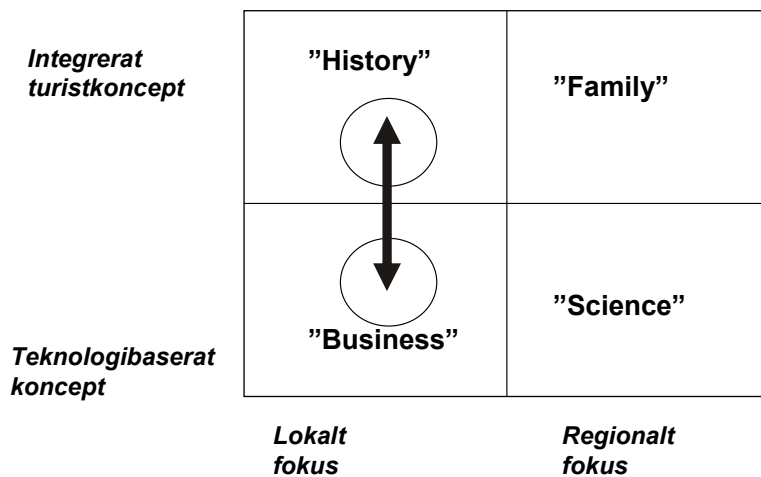
Vid ett seminarium med kommunföreträdare, besöksnäring och regionala företrädare om frågeställningarna i rapporten, inklusive förslagen till koncept, fanns en positiv inställning till att utveckla någon form av besökscenter kopplat till slutförvaret enligt "Family"-konceptet. Samtidigt betonades att kommunen inte kan lösa denna fråga själv, och att det tar tid och kraft att bygga upp en ny attraktiv verksamhet.

Två viktiga frågeställningar som kan utkristalliseras ur denna diskussion är:

- Vad är ett önskvärt koncept, och vad är realistiskt på kort sikt?
- Är den bästa strategin att arbeta med en stegvis utveckling av koncept kopplat till slutförvaret, eller finns förutsättningar för en initial storsatsning?

Kommunen och andra berörda aktörer bör göra en närmare analys av dessa frågeställningar. Vår bedömning är att det redan idag, även utan ett slutförvar i Östhammar, finns förutsättningar att förverkliga både koncepten "Business" och "History".

Det finns en nära koppling mellan dessa två koncept, som framför allt bygger på att skapa mervärden för de affärsresenärer som kommer till såväl SFR, FKA och andra industrier i kommunen, som till ett kommande slutförvar. Det viktigaste för att förverkliga ett eller båda av dessa koncept är att utveckla och förbättra logi- och konferensanläggningarna i Östhammar. Det krävs också ett systematiskt och professionellt samarbete mellan Östhammars kommun, SKB, FKA och besöksnäringen för att utveckla och marknadsföra attraktiva besökspaket.

Figur 3-7. Ett tänkbart första steg.

Om slutförvaret realiseras kommer nuvarande bostadspaviljonger vid Forsmarks kärnkraftverk att behöva rivas. Det kan vara intressant att undersöka vilka möjligheter detta skapar. Eventuellt kan FKA:s behov kombineras med andra satsningar.

För de andra två koncepten *"Science"* och *"Family"* som bygger på ett utvecklat regionalt fokus, finns ytterligare frågeställningar som behöver analyseras. Några av dem är:

- Vilka relevanta erfarenheter finns från andra håll när det gäller etablering av temaparker och liknande med vetenskaplig anknytning.
- Vad har nyckelaktörerna för incitament och kapacitet att driva utvecklingen.
- Hur få upp intresse och hantera eventuell skepsis till turism kopplat till slutförvaret hos strategiska samverkansaktörer inom Roslagssamarbetet och i Uppsalaregionen.

Det bedrivs mycket forskning inom Stockholm-Uppsalaregionen som har tydlig anknytning till de fokusområden som är aktuella inom dessa två koncept. Uppsala Universitet har en forskningsstrategi²⁴ som inom det teknisk-naturvetenskapliga vetenskapsområdet sträcker sig från förutsättningslös grundforskning till tillämpad och industrinära forskning. Ambitionen är att bedriva forskning av högsta internationella klass. Till Universitetets profilområden²⁵ när det gäller forskning hör energiområdet som får en allt starkare ställning, materialforskning där universitetet har landets största sammanhållna forskningsmiljö, och den paleobiologiska forskningen vid Geocentrum där analyser görs av den historiska evolutionen och dess orsaker, samt förändringar av fördelning och kvantitet av arter och populationer över tid.

En fråga som kan väckas i samband med utveckling av ett *"Science"*-koncept är möjligheten att förlägga forskningsverksamhet eller forskningsinstitut till Forsmarksområdet eller annan del av Östhammar.

När det gäller utveckling av *"Family"*-konceptet behöver affärsmässiga kommersiella analyser göras. Huvudmarknaden är i första hand Stockholm-Mälardalsregionen med nära tre miljoner invånare, men det finns också anledning att sikta internationellt.

²⁴ Forskningsstrategier för /Uppsala universitet 2005–2008/.

²⁵ <http://info.uu.se/fakta.nsf/sidor/profilomraden.id8C.html>.

3.6 Utvecklingsområden och strategiska aktörer

Sammanfattningsvis bedömer vi att det i Östhammars kommun finns goda möjligheter att utveckla besöksnäring och turism som en viktig framtidsbransch. Detta gäller såväl med den befintliga verksamhet som bedrivs av FKA och SKB i Forsmark, och i än högre grad när det gäller etablering av slutförvaret.

För att en sådan satsning ska bli framgångsrik krävs det dels fokus på ett antal angelägna utvecklingsområden, dels en bra samverkan och arbetsfördelning mellan strategiska aktörer.

Ett antal angelägna utvecklingsområden är:

- Utveckla och förbättra *logi- och konferensanläggningarna* i kommunen, framför allt med fokus på affärsresenärer.
- Förbättra tillgängligheten till kommunen med bättre *vägförbindelser* framför allt till Uppsala.
- *Utveckla besöksmålet* Östhammars kommun, med bl a attraktiva och professionellt utformade besökspaket som kan erbjudas affärsresenärer.
- *Marknadsföra* Östhammars kommun som besöksmål, bl a i samverkan med SKB och FKA.
- Systematisk *koppla slutförvaret till de besöksvärden* som Östhammars kommun har att erbjuda.
- Föra en aktiv dialog mellan *kommunen och besöksnäringen* i kommunen, och dessutom sondera möjligheterna till samverkan med externa aktörer.

När det gäller strategiska aktörer har *Östhammars kommun* den samordnande rollen. Kommunen ska skapa goda förutsättningar för turismen: vara navet och skapa mötesplatser för övriga aktörer, ha en bra planberedskap och säkerställa en smidig handläggning, samt uppmuntra alla att vara ambassadörer för kommunen. Samtidigt är det viktigt att kommunen inte tar på sig ett ekonomiskt risktagande som kan gå ut över de kommunala kärnuppgifterna.

Andra strategiska aktörer för konceptens förverkligande är SKB, FKA, besöksnäringen, kommunerna i Roslagssamarbetet, Regionförbundet Uppsala, Uppsala Tourism, Uppsala kommun samt NUTEK på den nationella nivån.

4 Summary (English)

The Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Company (SKB) is undertaking site characterisations at two different locations, the Forsmark area in the municipality of Östhammar and the Simpevarp/Laxemar area in the municipality of Oskarshamn. The objective of the characterisations is the siting of a geological repository for spent nuclear fuel. The investigations also include socio-economic studies.

This report contains a study of the possible impact of the repository for the tourism industry in Östhammar. Tourism is an important industry in the mainly rural municipality, with a number of inhabitants of 22 000. Year 2005 the municipality had more than 900 000 guest nights and day visitors which created 236 jobs. The tourism is mainly based upon an attractive nature and the cultural heritages of the municipality. The coastline and the archipelago attract a great number of visitors especially during the summer period. The municipality also has a great number of ironworks from the 18th century with a high significance for the tourism. Today most of the ironworks are well-preserved, unique tourist attractions and a few still maintain world-leading metal industries. The municipality is located 120 km north of Stockholm.

The nuclear industries of Forsmark generates a fifth of the yearly tourism turn around in the municipality. A major part of the visitors to the site belongs to the business segment. An increased economic impact is possible if the facilities for lodging could be extended and improved. Possibilities could also be developed by offering tailor made packages to the already existing visitors from this segment.

The impact of the repository is considered positive for the tourism industry, according to the hotel and restaurant owners and others who has participated in the study. If the municipality of Östhammar would be chosen for the localisation several possibilities for the development of the tourism industry are created. For a start the repository would attract a great number of visitors both during the construction period and afterwards due to a huge national and international interest for the issue and the chosen technology. One strand for the municipality would be to develop additional scientific investments, such as a research centre and simultaneously market the municipality and the nearby city of Uppsala as a scientific hot spot. There are also possibilities to develop a theme park – *the Mother Earth* – focusing on geology and high technology in combination with historic exhibitions in order to attract the public and families to visit the region.

Referenser

Intervjuer

Djupintervjuer genomförda i oktober–december 2006

Claes-Inge Andersson, FKA

Sirkka-Liisa Bergkvist, Östhammars kommun

Kerstin Björck-Jansson, Östhammars kommun

Maggie Drevendahl, Anders Matsgården

Håkan Everhall, ÖNAB

Susanne Falk, Forsmarks Vårdshus

Annika Kruuka, Raggårö Gård

Andreas Lytter, Östhammars kommun

Annica Norström, turistchef, Norrtälje kommun

Gerd Nirvin, SKB i Forsmark

Bertil Pettersson, handläggare på Uppsala Tourism

Åsa Hofring, Vallonbruk Uppland

Tommy Åhker, Regionförbundet Uppsala

Workshops och möten

1. Startmöte 12 oktober 2006

Sirkka-Liisa Bergkvist, Kerstin Björck-Jansson och Virpi Lindfors (Östhammars kommun)
Håkan Everhall, (ÖNAB), Sara Björklund och Gerd Nirvin (SKB), Michael Arthursson och Dag Boman (Capire).

2. Avstämningsmöte 8 november 2006

Sirkka-Liisa Bergkvist och Kerstin Björck-Jansson (Östhammars kommun), Eva Wrede (Vallonbruk Uppland), Gerd Nirvin (SKB), Dag Boman och Michael Arthursson (Capire).

3. Miniseminarium 20 december 2006

Jacob Spangenberg, Anna-Lena Söderblom, Margareta Widén-Berggren, Kerstin Björck-Jansson, Dag Söderberg, Tippi Unge och Sirkka-Liisa Bergqvist (Östhammars kommun), Stina Sidvall och Håkan Everhall (ÖNAB), Eva Wrede, Vallonbruken, Tommy Åhker och Lucie Riad (Regionförbundet Uppsala) Gerd Nirvi, (SKB) Michael Arthursson och Dag Boman (Capire).

Dokumentation

British Nuclear Group, Sellafield Socio-Economic Plan, 22nd May 2006.

Graffman AB, 2005. Analys av besöksnäringens nuläge och potential i Uppsala kommun och län.

Nutek, 2006. Fakta om svensk turism, 2006 års upplaga, mars 2006.

Regionförbundet Uppsala län och Uppsala kommun, Tillsammans mot elitserien!, Utveckling av besöksnäringen i Uppsalaregionen, 2006.

Regionförbundet Uppsala län, Uppländsk drivkraft, Regionalt utvecklingsprogram för Uppsala län, 2006.

Regionplane- och trafikkontoret, Destination Stockholm, Regionen som mötesplats för affärsresande, Rapport 3, 2003.

Resurs & Uppsala Tourism, 2005. TEM® 2005, Ekonomiska och sysselsättningsmässiga effekter av turismen i Östhammars kommun inklusive åren 1996–2004.

SCB, 2006. Befolkningsstatistik, november 2006.

Björne S, Sandberg M, Sahlberg B, 1999. Turism och besöksnäring i Tierp. Hot och möjligheter med ett slutförvar av använt kärnbränsle. SKB R-99-47, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Sahlberg B, 2005, Turism och image. Slutförvar för använt kärnbränsle i Oskarshamn ur ett turist- och besöksnäringssperspektiv. SKB R-05-34, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Sandberg M, Stavbom T, Björne S, 2005. Nulägesanalys av Östhammars kommun. SKB R-05-16, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Sandberg M, Björne S, Stavbom T, Clarhäll L, 2005. Utvecklingsmöjligheter i Östhammars kommun. SKB R-05-68, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Hallerby C, 2006. Byggandet av F3 och O3 – hur det påverkade Oskarshamns och Östhammars kommuner under byggprocessen och efteråt. SKB R-06-51, Svensk Kärnbränslehantering AB.

Olofsson A, 2007. Bilden av Östhammar – en kvantitativ studie av Östhammars image, Analys AB.

Sveriges officiella statistik 2005. Inkvarteringsstatistik för Sverige 2005, statistiska meddelanden NV41 SM0605.

Turistdelegationen, 2005. Besöksmål i Sverige – analys av attraktivitet och regional utveckling under åren 1998–2003, oktober 2005.

Uppsala Tourism 2006. Nyhetsbrev september 2006.

Uppsala Universitet 2005-2008. Forskningsstrategier för Uppsala universitet 2005-2008.

Östhammars kommun, 2006. Årsredovisning 2006.

Östhammars kommun, 2002. Framtidsbild 2010, 2002.

Östhammars kommuns majoritet 2006–2010. Gemensamma fokusområden för samarbetet inom Östhammars kommuns majoritet 2006–2010, Utveckling för välfärd och ett nytt ledarskap, november 2006.

Webbplatser

www.norrtalje.se

www.osthammar.se

www.regionuppsala.se

www.roslagen.se

www.skb.se

www.uppsalatourism.se

www.vallonbruken.nu

www.nutek.se